

УДК: 378. 011. 3 - 051: 784

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ВОКАЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ

аспірант Хуан Чан Хао,

доктор педагогічних наук, професор Савченко Р.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,

Україна, Київ

Стаття присвячена визначенню структури професійно-особистісного становлення та впливу його компонентів на професійне становлення майбутнього учителя музики. Автор статті спирається на класифікацію структури діяльності педагога-музиканта, запропоновану М. Каганом. Дану класифікацію було покладено у компонентну структуру професійно-особистісного становлення майбутнього учителя музики з визначенням чотирьох його компонентів: ціннісно-орієнтаційного, пізнавального, перетворюючого та комунікативного. Ціннісно-орієнтаційний компонент спрямований на формування в учнів адекватних загальнолюдських норм життя, відносин до основних цінностей, сформованих людством протягом історичного розвитку. Пізнавальний – виражає специфіку взаємодії пізнання музичного мистецтва і особистісно-пізнавальної галузі, що пов'язана з процесом педагогічного спілкування. Перетворюючий – є складним комплексом видів діяльності, об'єднаних загальною властивістю істотної зміни, перетворення раніше отриманих явищ і якостей. Комунікативний компонент пов'язаний з урахуванням конкретних умов, індивідуальних особливостей об'єкта комунікації,

що виключає прийняття стандартних рішень і передбачає творчий підхід.

Ключові слова: професійне становлення, майбутній учитель музики, структурні компоненти: ціннісно-орієнтаційний, пізнавальний, перетворюючий та комунікативний.

Postgraduate Huang Chang Hao, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor R. Savchenko Component structure of professional and personal formation of the future teachers of music in vocal training / National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine, Kyiv.

The article is devoted to defining the structure of professional and personal development of its components and the impact on the professional development of the future teacher of music. The article is based on the classification structure of teacher-musician proposed M. Kahanom. Dan was the classification component in the structure of professional and personal development of future music teacher with the definition of its four components: value-orientation, cognitive, communicative and transformative. Value-orientation component aims at developing students adequate standards of human life, relationship to the core values formed during the historical development of mankind. Cognitive – expresses the specific interaction of music cognition and personality and cognitive areas that are relevant to the process of teaching communication. Turning – a complex set of activities united by a common feature of significant change, the transformation of earlier events and qualities. The communicative component related to the specific conditions of individual features of the object of communication, which excludes the adoption of standard solutions and provides creative.

Key words: professional development, future music teacher, structural components: value-orientation, cognitive, communicative and transformative.

Вступ. Специфіка педагогічної діяльності ставить перед учителем ряд вимог до його особистості, які в педагогічній науці визначаються як професійно – особистісне становлення. Останнє характеризує інтелектуальну й емоційно-вольову сторони особистості, суттєво впливає на результат професійно-педагогічної діяльності і визначає індивідуальний стиль педагога. Професійно-особистісне становлення включає в себе розвиток самосвідомості, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, побудову еталонів у вигляді ідеального образу професіонала, і відбувається на основі освоєння суспільно вироблених уявлень про ідеали, норми поведінки і діяльності.

У наукових працях вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених вивченню сутності та структури педагогічної діяльності (А.Богуш, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Д. Ніколенко, О. Пехота, В. Сластьонін); психології особистості майбутнього вчителя і теорії професійно-педагогічної діяльності (Г. Балл, І. Бех, А. Вербицький, Е. Карпова, Н. Кічук, З. Курлянд, М. Кухарєв, А. Линенко, В. Радул); професійній культурі та її формуванню (В. Кремень, В. Ткаченко, І. Зязюн, В. Кудін, Ю. Палюха, В. Вілков, О. Салтовський, Б. Гаєвський) існує уявлення про те, що процес формування професійно-особистісних якостей складається з ряду етапів, тривалість яких залежить від зовнішніх умов і індивідуальних особливостей суб'єкта. Втім, науковці не мають єдиного погляду на те, які чинники впливають на цей процес, що пояснюється його складністю і полікомпонентністю.

Сучасне розуміння учителя як самоорганізованого суб'єкта на всіх етапах професійної педагогічної діяльності та виділення в якості її найважливішого елемента професійно-особистісне самовизначення,

актуалізують нові вимоги до підготовки вчителя та його професійних і особистісних якостей. Це особливо актуально для професії музиканта-педагога. Не випадково дослідники діяльності вчителя музики (Б. Асаф'єв, А. Абдуллін, А. Козир, Б. Критський, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Хижна, Л. Школяр, О. Щолокова. та ін.) підкреслюють її складність і багатогранність. Діяльність вчителя музики включає в себе поряд з педагогічною, музикознавчу, просвітницьку та виконавську діяльність. Всі ці напрямки діяльності об'єднуються в єдине ціле «під знаком творчості». Так, Г. Падалка неодноразово підкреслює значення творчого ставлення педагога до викладання, що може бути досягнуто в результаті формування у майбутніх педагогів-музикантів такої якості особистості, як творча активність. Крім того, вчитель музики повинен володіти яскраво вираженою творчою особистісною позицією, оскільки в якості специфіки діяльності педагога-музиканта вчені виділяють її художньо-творчий характер, відзначаючи, що сам процес педагогічної діяльності пов'язаний з творчим пошуком. Ці положення стали визначальними для виділення ефективного спрямування проблеми формування професійно-особистісного становлення майбутнього учителя музики у ВНЗ. Таким напрямком стало освоєння студентами мистецтва сольного співу на заняттях з постановки голосу. Даний вид творчої музичної діяльності на всіх етапах (від початкового освоєння до вільного творчого висловлювання) активно впливає на всі сфери особистості - фізичну, психологічну, духовну, естетичну, комунікативну, гармонізуючи кожну з цих сфер, а також їх взаємодію в процесі життя людини.

Отже, затребуваність дослідження процесу формування професійно-особистісного становлення майбутнього учителя музики на заняттях з вокальної підготовки у ВНЗ свідчить значимість даної проблеми для соціальної практики, з одного боку, і, з іншого боку, їх

недостатня теоретична і емпірична розробленість. Все це диктує необхідність розробки методики формування професійно-особистісного становлення студентів факультетів мистецтв педагогічних ВНЗ в процесі занять сольним співом..

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є теоретичне обґрунтування компонентної структури професійно-особистісного становлення майбутнього учителя музики в процесі вокальної підготовки.

Виклад основного матеріалу статті. Основним завданням майбутнього учителя музики на сучасному етапі розвитку суспільства більшістю дослідників визнається розвиток творчого потенціалу студентів, їх можливості використання в подальшому житті методів творчого освоєння дійсності, причому в різних галузях діяльності. Для здійснення цієї стратегічної установки необхідно, в першу чергу, підготувати майбутніх педагогів-музикантів у плані їх власного творчого розвитку, активізувати їх зусилля в напрямку творчого освоєння новітніх педагогічних технологій і підходів, розкрити їх творчий потенціал.

Музична педагогіка володіє не тільки яскраво вираженим універсалізмом зв'язків з дійсністю, але і значною складністю взаємин компонентів. Структурно-функціональний склад діяльності педагога - музиканта відображає наступні складові його особистісно-професійної сфери, а саме: індивідуальний характер спілкування; духовно-інтелектуальну наповненість; високий емоційний тонус; творчий характер діяльності; особистісно значущу взаємодію з учнями.

Діяльність педагога-музиканта не тільки протікає всередині педагогічно організованого середовища, але і сприяє його формуванню і розвитку. М. Каган виділяє структуру діяльності педагога-музиканта, що відображає ряд видів діяльності, диференціація яких не виключає

варіативності, бо вони знаходяться в стані постійної рухомої взаємодії і взаємовпливу. В якості основних видів діяльності виділяються: пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, перетворююча, комунікативна. Дану класифікацію було покладено у компонентну структуру професійно-особистісного становлення майбутнього учителя музики з визначенням чотирьох його компонентів: ціннісно-орієнтаційного, пізнавального, перетворюючого та комунікативного. Розглянемо кожний з компонентів.

Ціннісно-орієнтаційний компонент. Діяльність педагога-музиканта спрямована на формування в учнів адекватних загальнолюдських норм життя відносин до основних цінностей, сформованим людством протягом історичного розвитку. Для свідомої і вільної професійної діяльності людині необхідно сформоване уявлення про цінності, які направляли б його дії. Ціннісно-орієнтаційна діяльність розвивається на основі спілкування, в процесі якого відбувається обмін цінностями, а також у зв'язку з громадською діяльністю, що сприяє зміні внутрішнього стану студентів, формуванню потреби творчого прояву як властивості особистості. Специфіка ціннісно-орієнтаційної діяльності представляє особливу складність для управління нею. Вона, так само як гра, спілкування та громадська діяльність, не має предметного результату, а виховний результат (якщо він існує) дуже важко зафіксувати в даний конкретний момент, хіба тільки за зовнішніми емоційними реакціями і висловлюваннями вихованців [7]. Вибірчий характер ставлення особистості до дійсності відзначав В. Мясіщев, підкреслюючи, що це ставлення завжди має вибіркового характеру, включає в себе потреби, інтереси і ідеали особистості, і є внутрішнім потенціалом її діяльності. У свою чергу, А.Н. Леонтьєв визначає ставлення як « ... узагальнене відображення дійсності, вироблене людством і зафіксоване у формі поняття, знання або навіть у формі вміння», підкреслюючи при цьому, що сенс «висловлює саме його

(суб'єкта) ставлення до усвідомленим об'єктивним явищам»[3, с. 288-291].

У зв'язку з тим, що в роботах дослідників особистісний сенс визначається як відображення свободи особистості в її оцінках, уподобаннях, симпатіях і антипатіях, то «призначення ціннісно-орієнтаційної діяльності, що розуміється досить широко, полягає в формуванні інтелектуально-моральної свободи особистості, тобто, в розвитку її як суб'єкта пізнання, праці і спілкування - повноправного громадянина суспільства. [7]. Необхідно відзначити також, що ціннісно-орієнтаційна діяльність не може існувати у відриві від інших видів діяльності. При цьому вона не тільки об'єктивно присутня, але й може бути спеціально організована в процесі творчої діяльності, що дозволяє формувати осмислене і спектрально багате ставлення студентів до світу.

Пізнавальний компонент. Діяльність педагога-музиканта має свою яскраво виражену специфіку, яка полягає у взаємодії пізнання музичного мистецтва і особистісно-пізнавальної галузі, що пов'язана з процесом педагогічного спілкування. Ця взаємодія відбувається також в потоці часу і пов'язана з накопиченням педагогічного та естетичного досвіду. Дослідники відзначають, що успішність пізнавальної діяльності педагога-музиканта залежить від того, наскільки повно проявляється його творче начало [2, с. 28-29].

У структурі пізнавальної діяльності педагога-музиканта має місце конструктивний компонент, який є продовженням і результатом пізнавально-проектувальної діяльності. Проектувальний компонент стикається з прогностичним, який інтерпретується як передбачення результатів педагогічної діяльності. Результатом проектування і прогнозування є ідеальна модель особистісно-професійного комплексу фахівця, той зразок, до якого слід прагнути. Утримуваний педагогічною

уявою, цей образ відображає особистісно-професійний комплекс якостей майбутнього педагога-музиканта, перспективу його розвитку. Дія педагогічної уяви детермінується творчим ставленням і творчою атмосферою педагогічного процесу (Є. Бондаревська) .

Перетворюючий компонент. Діяльність педагога-музиканта є складним комплексом видів діяльності, об'єднаних загальною властивістю істотної зміни, перетворення раніше отриманих явищ і якостей. Найбільш відповідальними ділянками перетворювальної діяльності педагога-музиканта є проектування і прогнозування як відображення творчих процесів педагогічної діяльності в цілому. Це безперервний процес, поступальний характер якого відповідає рівню професійної майстерності педагога. «Педагог повинен вміти помічати не тільки факти, стани, але й процеси, зміни....Вищий прояв спостережливості – вміння вловлювати «паростки нового» ... вбачаючи навіть в невдачах зародки майбутніх досягнень, в сьогоденних недоліках – потенційні переваги» [1, с. 67].

Конструктивна діяльність як основа перетворюючої діяльності педагога-музиканта проявляється в повній мірі тоді, коли відбувається складання, «конструювання» музично-розумових процесів студентів і організації всієї системи його дій. Конструктивна діяльність неможлива без творчого підходу педагога до процесу оволодіння споконвічно даним матеріалом. Вона розуміється дослідниками як найважливіша частина педагогічної культури в цілому і проявляє себе за допомогою ряду якостей, що об'єднані в систему. Педагогу для успішної діяльності необхідні розвинені комунікативні здібності, що забезпечать йому результативний контакт не тільки з учнями, а й з колегами, бо в даний час успішна педагогічна діяльність неможлива без інтеграційної взаємодії педагогів різних спеціальностей .

Комунікативний компонент. Діяльність учителя музики

безпосередньо пов'язана з урахуванням конкретних умов, індивідуальних особливостей об'єкта комунікації, що виключає прийняття стандартних рішень і передбачає творчий підхід. Відзначимо бінарний характер комунікативної діяльності, яка, з одного боку, є загальнокомунікативним «фоном» всієї діяльності і, одночасно, самостійним напрямом педагогічної діяльності в цілому. Досягаючи високого рівня прояву, комунікативна діяльність відображає цілий ряд розвинених здібностей педагога, а саме: педагогічне сприйняття; педагогічний вплив; здатність до мобільного і результативною коригування дій; конгруентне ставлення.

Конгруентність (від лат. congruens) – «співрозмірний», «відповідний». У психології цим терміном позначається узгодженість інформації, одночасно переданої людиною вербальним і невербальним способом, а також несуперечливість його мови, уявлень, переконань між собою; в більш широкому сенсі – цілісність, самоузгодженість особистості. В контексті Я-концепції конгруентність виражає міру відповідності Я-реального та Я-ідеального, що конструюються в процесі самооцінки.

Термін конгруентність », введений Ч. Осгуд і П. Танненбаумом, є синонімом терміна «баланс» Ф. Хайдера або «консонанс» Л. Фестінгер. У більш широкому значенні конгруентністю є «процес, при якому люди починають себе впізнавати, спостерігаючи або уявляючи, якими бачать їх інші ... При будь-якому варіанті розвитку єдиним критерієм (добре вимірюваних) є зростаюча конгруентність. Це вірно навіть тоді, коли мова йде про розвиток характеристик здібностей, наприклад формуванні будь-якої «технічної» навички. Якщо навичка з її технічними показниками зростає без збільшення показника, то:

1) часто спостерігається його падіння / зникнення / руйнування через деякий час;

2) паралельно зростанню навички «в іншому місці» з'являються регресивні проблеми;

3) прогрес навички має чітко виражену стелю» [6, с. 65].

Отже, якість конгруентності впливає на розвиток творчих здібностей особистості, багато в чому пов'язаних з відчуттям необхідного балансу всередині самої особистості, у довірі людини власним відчуттям, передбаченням і прогнозам.

Висновки. Аналіз структурних компонентів професійно-особистісного становлення у вокальній підготовці майбутнього учителя музики показав, що даний феномен базується на соціальній основі, а його структура діє не ізольовано, а в єдності кожного з елементів. Розвиток професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики реалізується у системі набуття професійних знань, умінь та навичок через музично-педагогічну діяльність. Значення розвитку професійно-особистісного становлення полягає у сприянні вирішенню однієї з найскладніших завдань професійної підготовки, а саме формуванню готовності до успішної професійної діяльності. Подальші дослідження зорієнтовані на обґрунтування педагогічних умов розвитку професійно-особистісних якостей майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки у вищому навчальному закладі.

Література:

1. Каган М.С. Человеческая деятельность. Опыт системного анализа / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.

2. Кан-Калик В.А., Никандров И.Д. Педагогическое творчество/ В.А. Кан-Калик, И.Д. Никандров. – М.; Педагогика, 1990. – 142 с.

3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

4. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі:

науково педагогічний посібник / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.

5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.

6. Роджерс К. О становлении личностью. Психотерапия глазами психотерапевта Под ред. М.М. Исениной/ К.О. Роджерс - М.: Прогресс, 1994. – 480 с.

7. Слостенин В.А. Специфика ценностно-ориентационной деятельности / В.А. Слостенин. Электронный ресурс <http://www.pedpro.ru/technology/22/454.htm>.

References:

1. Kagan M.S. Chelovecheskaya deyatelnost. Opyit sistemnogo analiza / M.S. Kagan. – М.: Politizdat, 1974. – 328 s.

2. Kan-Kalyk V.A., Nykandrov Y.D. Pedagogicheskoe tvorchestvo/ V.A. Kan-Kalyk, Y.D. Nykandrov. – М.; Pedagogika, 1990. – 142 s.

3. Leontev A.N. Deiatelnost. Soznanye. Lychnost / A.N. Leontev – М.: Polytyzdat, 1975. – 304 s.

4. Oleksiuk O. M. Muzychno-pedahohichni protses u vyshchii shkoli: naukovo pedahohichni posibnyk / O. M. Oleksiuk, M. M. Tkach. – К.: ZnanniaUkrainy, 2009. – 123 s.

5. Padalka H. M. Pedagogika mystetstva (teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) / H. M. Padalka. – К.: Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.

6. Rodzhers K. O stanovlenii lichnostyu. Psihoterapiya glazami psihoterapevta Pod red. M.M. Iseninoy/ K.O. Rodzhers – М.: Progress, 1994. – 480 s.

7. Slastenyn V.A. Spetsyfyka tsennostno-orientatsyonnoi deiatelnosti/ V.A. Slastenyn. Elektronny resurs <http://www.pedpro.ru/technology/22/454.htm>.